

ปัจจัยทางภูมิศาสตร์กับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในประชาคมอาเซียน Geographical Factors and Tourism Destination Development in ASEAN Community

ดร. อภิญญา ศักดาศิริรัตน์*

ดร. กิรติ ตระการศิริวานิช**

บทคัดย่อ

การรวมตัวของประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคอาเซียนมีวัตถุประสงค์หลักร่วมกัน คือ การเป็นประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) ซึ่งครอบคลุมองค์ประกอบ 3 ประการ คือ การเป็นประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และประชาคมสังคมวัฒนธรรมอาเซียน ซึ่งภายใต้ความหลากหลายของสภาพสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และทรัพยากรทางธรรมชาติของแต่ละประเทศ ทำให้เป็นข้อได้เปรียบและเป็นโอกาสสำคัญ ในการที่ประชาคมอาเซียนจะพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของภูมิภาค เพื่อรองรับการเติบโตของตลาดในอนาคตได้อย่าง เต็มที่และมีประสิทธิภาพ ซึ่งปัจจัยหลักที่สำคัญในการนำมาประกอบการพิจารณาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวประกอบด้วยปัจจัยทางภูมิศาสตร์ที่สำคัญ 4 ด้าน ได้แก่ ลักษณะภูมิประเทศ ลักษณะภูมิอากาศ ลักษณะทางสังคมและ วัฒนธรรม และลักษณะเศรษฐกิจ

คำสำคัญ

ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ประชาคมอาเซียน

Abstract

The ASEAN community is the key purpose to collaboration of ASEAN region which concern about the three pillars; ASEAN Political-Security Community (APSC), ASEAN Economic Community (AEC) and ASEAN Socio-Cultural Community (ASCC). Under the variety of socials, economics, cultures and natural resources in each country, so they are advantage and opportunity to ASEAN regional tourism destination development to support further growth market effectively. The major considerable 4 factors are geography, topography, social and culture and economy.

* อาจารย์ประจำหลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเป็นผู้ประกอบการ มหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น
E-mail: apinya_sak@hotmail.com

** อาจารย์ประจำสาขาวิชาพัฒนาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยแม่โจ้
E-mail: oatxtra@gmail.com

Keywords

Geographical Factors, Tourism Attraction Development, ASEAN Community

บทนำ

การรวมตัวของประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคอาเซียนมีวัตถุประสงค์หลักร่วมกัน คือ การเป็นประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) ซึ่งนับเป็นความท้าทาย และเป็นโอกาสของทุกประเทศที่จะร่วมกันสร้างความร่วมมือด้านต่าง ๆ ตลอดจนเพิ่มขีดความสามารถในการต่อรอง และแข่งขันให้ทัดเทียมกับประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจของโลกซึ่งหนึ่งในยุทธศาสตร์สำคัญที่จะนำมาพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และความมั่นคงของอาเซียน คือ การนำการท่องเที่ยวมาเป็นตัวขับเคลื่อนกิจกรรมการท่องเที่ยว คุณภาพการให้บริการ การพัฒนาบุคลากรในอุตสาหกรรม ตลอดจนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้มีมาตรฐานที่ทัดเทียมกัน พร้อมเป็นจุดหมายปลายทางเดียวกัน คือ “แหล่งท่องเที่ยวอาเซียน” (ASEAN Destination) อย่างไรก็ตามความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวในหลายประเทศยังคงมีความแตกต่างกันอย่างมาก กล่าวคือ บางประเทศมีนโยบายด้านการท่องเที่ยวที่เด่นชัดก็สามารถพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของตนเองได้เต็มศักยภาพ ขณะที่บางประเทศยังขาดองค์ความรู้ด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่ถูกต้อง แต่ด้วยลักษณะทางภูมิศาสตร์ของภูมิภาคซึ่งมีปัจจัยหลากหลายประการ และคล้ายคลึงกัน ซึ่งอาจจะเป็นโอกาสในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้มีศักยภาพ และมาตรฐานทัดเทียมกันได้ ดังนั้นบทความนี้จึงมุ่งวิเคราะห์ปัจจัยทางภูมิศาสตร์กับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในประชาคมอาเซียน เพื่อสร้างโอกาสในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวร่วมกัน

ความหมายของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

ความหมายของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว มีนักวิชาการหลายท่านที่ให้ความหมายที่ต่างกันดังต่อไปนี้

นิคม จารุมณี (2536) ระบุว่า การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว คือ การสร้างหรือพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นพื้นที่ที่ไม่น่าสนใจให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ และสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้นั้น จะต้องคำนึงถึงจุดสำคัญในด้านสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติทั้งในแง่กายภาพหรือภูมิภาค ตำแหน่งที่ตั้ง หรือชื่อเสียงของสถานที่ที่กระจายไปสู่โลกภายนอก

มนัส สุวรรณ (2538) กล่าวว่า การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้ประสบผลสำเร็จมีสิ่งสำคัญต้องนำมาประเมินประกอบการตัดสินใจในการพัฒนา ได้แก่ ความต้องการของนักท่องเที่ยว ความสามารถในการให้บริการของผู้ท่องเที่ยว และความสะดวกในการเดินทางและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

Swarbrooke (1999) ระบุว่า หลักการพัฒนาที่สำคัญ คือ การพัฒนาที่ควบคู่กันระหว่างการเติบโต และการรักษามูลค่าของแหล่งท่องเที่ยว โดยเน้นการวางแผนและจัดการที่เหมาะสมเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาจากการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรม หรือวิถีชีวิตชุมชน ซึ่งรวมถึงด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง

สรุปได้ว่า การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง การสร้างหรือเพิ่มมูลค่าของแหล่งท่องเที่ยวโดยอาศัยกระบวนการวางแผนและการจัดการที่เหมาะสม ภายหลังการพัฒนาแล้วเสร็จ แหล่งท่องเที่ยวนั้นต้องมีความน่าสนใจเพิ่มขึ้นจากเดิม

บริบทแหล่งท่องเที่ยวในประชาคมอาเซียน

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวนับว่าเป็นอุตสาหกรรมที่มีการเติบโตอย่างรวดเร็ว และสร้างรายได้ให้กับหลากหลายประเทศในประชาคมอาเซียน อีกทั้งยังมีบทบาทสำคัญต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจของภูมิภาค เนื่องจากความโดดเด่นของทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวในประชาคมอาเซียนซึ่งมีความเป็นเอกลักษณ์ และมีความหลากหลายในแต่ละประเทศ นอกจากนี้ อาเซียนเป็นประชาคมแห่งการท่องเที่ยวที่แต่ละประเทศมีลักษณะพิเศษแตกต่างกัน มีความร่ำรวยทางผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวให้เลือกอย่างหลากหลาย (เทิดชาย ช่วยบำรุง, ม.ป.ป.)

ประเภทแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ สามารถแบ่งตามลักษณะ และความต้องการของนักท่องเที่ยวได้ 2 ประเภท คือ 1) ทรัพยากรการท่องเที่ยว หรือสถานที่ท่องเที่ยวที่เกิดจากสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ 2) ทรัพยากรการท่องเที่ยว หรือสถานที่ท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น (วรรณ วรชวานิช, 2539) เมื่อพิจารณาประเภทแหล่งท่องเที่ยวข้างต้น แหล่งท่องเที่ยวในประชาคมอาเซียนมีเป็นจำนวนมากโดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวที่ผ่านเกณฑ์การเป็นมรดกโลก พบว่ามีครอบคลุมพื้นที่ 7 ประเทศ ดังนี้ (UNESCO World Heritage Centre, 2015)

แหล่งท่องเที่ยวที่เกิดจากสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ มีจำนวน 13 แห่ง กระจายอยู่ในประเทศอินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ และเวียดนาม ประเทศละ 3 แห่ง ขณะที่ประเทศไทยและมาเลเซีย มีจำนวนประเทศละ 2 แห่ง สำหรับแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น เน้นแหล่งท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม และวิถีชีวิต มีจำนวน 20 แห่ง ในจำนวนนี้ 1 ใน 4 ตั้งอยู่ในประเทศเวียดนาม จำนวน 5 แห่ง รองลงมาตั้งอยู่ในประเทศไทย อินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์ ประเทศละ 3 แห่ง และประเทศมาเลเซีย กัมพูชา และลาว มีจำนวนประเทศละ 2 แห่ง

เมื่อพิจารณารายประเทศ พบว่าประเทศเวียดนามเป็นประเทศที่มีแหล่งท่องเที่ยวประเภทมรดกโลกมากที่สุด ได้แก่ อุทยานแห่งชาติฟงงาเคบัง (Phong Nha-Ke Bang National Park) อนุสรณ์สถานเมืองเว้ (Complex of Hue Monuments) เป็นต้น รองลงมา คือ ประเทศอินโดนีเซีย มีแหล่งท่องเที่ยวมรดกโลก ที่เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย เช่น อุทยานแห่งชาติโคโมโด (Komodo National Park) และกลุ่มวัดบุโรพุทโธ (Borobudur Temple Compounds) เป็นต้น และประเทศฟิลิปปินส์ ประกอบด้วยมรดกโลก อาทิ อุทยานแห่งชาติแม่น้ำใต้ดิน ปวยร์โตรีโ - ปรินเซซา (Puerto-Princesa Subterranean River National Park) และนาขั้นบันไดแห่งเทือกเขาฟิลิปปินส์ (Rice Terrace of the Philippine Cordilleras) เป็นต้น ประเทศไทย มีแหล่งท่องเที่ยวมรดกโลกที่มีชื่อเสียง เช่น อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย (Historic Town of Sukhothai and Associated Historic Towns) และป่าดงพญาเย็น – เขาใหญ่ (Dong Phrayayen-Khao Yai Forest Complex) เป็นต้น ถัดมาคือ ประเทศมาเลเซีย ประกอบด้วยมรดกโลกที่มีชื่อเสียง เช่น อุทยานคินาบาลู (Kinabalu Park) เป็นต้น สำหรับประเทศลาว มีมรดกโลกที่มีชื่อเสียง คือ ปราสาทหินวัดพู และสิ่งก่อสร้างโดยรอบในแขวงจำปาสัก (Wat Phou and Associated Ancient Settlements within the Champasak Cultural Landscape) และ เมืองหลวงพระบาง (Town of Luang Prabang) ประเทศกัมพูชา มีมรดกโลกทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่สำคัญ คือ นครวัด (Angkor) และปราสาทพระวิหาร (Temple of Preah Vihear)

สำหรับประเทศบรูไน พม่า และสิงคโปร์ไม่มีแหล่งท่องเที่ยวมรดกโลก แต่ประเทศเหล่านี้ยังมีแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงเป็นจำนวนมาก ประเทศบรูไน ถึงแม้จะไม่ใช้ประเทศที่ประสบความสำเร็จทางการท่องเที่ยว แต่ประเทศนี้ก็ยังมีความโดดเด่นของอารยธรรมมุสลิม และมีแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นที่มีชื่อเสียง ได้แก่ พิพิธภัณฑ

รอยัลเรกกาเลีย (The Royal Regalia Museum) เป็นต้น ประเทศพม่า นับเป็นประเทศที่มีทรัพยากรทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรมอุดมสมบูรณ์เป็นอย่างมาก ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงส่วนใหญ่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ มหาเจดีย์ชเวดากอง (Shwedagon Pagoda) เป็นต้น ประเทศสิงคโปร์ ประเทศเล็ก ๆ ที่เป็นจุดหมายปลายทางของนักท่องเที่ยวจำนวนมากด้วยแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นที่พบเห็นได้เป็นจำนวนมาก เช่น มาริน่า เบย์ (Marina Bay) และออชาร์ด (Orchard) ถนนในการซื้อสินค้าหลากหลายและมีชื่อเสียงของประเทศสิงคโปร์

เมื่อพิจารณาบริบทแหล่งท่องเที่ยวของแต่ละประเทศในประชาคมอาเซียน พบว่า ทุกประเทศล้วนแล้วแต่มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงแทบทั้งสิ้น ทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น และเป็นที่น่าสนใจว่าบางประเทศที่ไม่มีแหล่งท่องเที่ยวมรดกโลก แต่ประเทศนั้น ๆ ยังสามารถสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวอย่างน่าอัศจรรย์ โดยเฉพาะประเทศพม่า ที่ยังคงทรัพยากรทั้งทางธรรมชาติ และวัฒนธรรมไว้อย่างอุดมสมบูรณ์ ขณะที่ประเทศสิงคโปร์ นับว่าเป็นประเทศที่มีข้อจำกัดด้านทรัพยากรธรรมชาติมากที่สุด แต่กลับสร้างจุดแข็งให้กับตนเองจากแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น จนเป็นจุดหมายปลายทางที่สำคัญของนักท่องเที่ยวจากทุกมุมโลกเช่นเดียวกัน

ลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่สำคัญของประชาคมอาเซียน

ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศในประชาคมอาเซียนนั้นเป็นอนุภูมิภาคของทวีปเอเชีย ทางทิศเหนือมีพื้นที่ติดประเทศจีน ทิศตะวันตกติดประเทศอินเดีย ทิศตะวันออกติดประเทศปาปัวนิวกินี และทิศใต้ติดประเทศออสเตรเลีย ซึ่งประกอบด้วยลักษณะสำคัญ 2 ประการ คือ ส่วนที่เป็นภาคพื้นทวีป ประกอบด้วยประเทศไทย ลาว พม่า เวียดนาม กัมพูชา และบางส่วนของประเทศมาเลเซีย ซึ่งลักษณะเด่นของประเทศดังกล่าวนี้ ประกอบด้วยเทือกเขาที่สูงใหญ่ขวางตัวในแนวเหนือ-ใต้ ที่ราบลุ่มแม่น้ำสองฝั่งแม่น้ำสำคัญของภูมิภาค และที่ราบชายฝั่งทะเล สำหรับพื้นที่ที่เป็นเกาะประกอบด้วยประเทศอินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ บรูไน และบางส่วนของประเทศมาเลเซีย ซึ่งเป็นลักษณะเด่นของประเทศดังกล่าว คือ หมู่เกาะที่มีจำนวนมาก

ลักษณะภูมิอากาศ

ลักษณะภูมิอากาศของประเทศต่าง ๆ ในประชาคมอาเซียนมีลักษณะคล้ายคลึงกัน หากแบ่งตามเกณฑ์สภาพภูมิอากาศของวลาดิเมียร์ เดิเปเน พบว่า ลักษณะภูมิอากาศของประเทศในประชาคมอาเซียนจัดเป็นภูมิอากาศร้อนชื้นเขตร้อนชื้นเป็นบริเวณที่มีอากาศร้อนชื้นในทุก ๆ เดือน อุณหภูมิระหว่างวันไม่แตกต่างกัน ดังสอดคล้องกับ Simons (2002) ระบุว่าเขตภูมิอากาศลักษณะนี้ มักมีฝนตกเป็นเวลาหลายวัน มักจะมีพายุฝนฟ้าคะนองในช่วงบ่ายจากการที่ฝนตกและอากาศร้อนตลอดทั้งปี พรรณพืชต่าง ๆ เติบโตอย่างเขียวชอุ่ม ป่าฝนที่พบมากในภูมิภาคนี้ นอกจากนี้ในเขตภูมิอากาศนี้ยังพบสัตว์ป่าเป็นจำนวนมากเช่นเดียวกัน

ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม

ประชากรของประชาคมอาเซียนมีจำนวน 604 ล้านคน หรือคิดเป็น 1 ใน 10 ของประชากรโลก โดยมีประเทศอินโดนีเซีย เป็นประเทศที่มีประชากรมากที่สุด จำนวน 248 ล้านคน (กรมอาเซียน, 2556) กลุ่มประชากรในประชาคมอาเซียนมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์อย่างมาก โดยชาวชาวถือเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีจำนวนมากที่สุด

ขณะที่การนับถือศาสนาของแต่ละประเทศก็มีความแตกต่างกัน ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาที่มีคนนับถือมากที่สุด โดยเฉพาะในประเทศอินโดนีเซีย มาเลเซีย และบรูไน รองลงมา คือ ศาสนาพุทธ มีผู้นับถือเป็นจำนวนมากในประเทศไทย ลาว พม่า เวียดนาม กัมพูชา และสิงคโปร์ และศาสนาคริสต์ มีผู้นับถือเป็นจำนวนมากในประเทศฟิลิปปินส์ สำหรับภาษาที่ใช้ในภูมิภาคนี้มีความแตกต่างกันตามปัจจัยต่าง ๆ เช่น การตั้งถิ่นฐาน การเป็นอาณานิคมในอดีต ซึ่งภาษาราชการของภูมิภาค คือ ภาษาอังกฤษ เช่นเดียวกับวัฒนธรรมในภูมิภาคนี้ที่มีทั้งความคล้ายคลึงและความแตกต่างกันโดยสามารถแบ่งกลุ่มวัฒนธรรมตามที่ สมชาย เสียงหลาย (2554) ระบุไว้ว่ากลุ่มวัฒนธรรมของอาเซียนสามารถแบ่งได้ 3 กลุ่มวัฒนธรรมหลัก ประกอบด้วย 1) กลุ่มวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง หมายรวมถึงประเทศไทย ลาว กัมพูชา พม่า และเวียดนาม 2) กลุ่มวัฒนธรรมประเทศมาเลเซีย อินโดนีเซีย บรูไน ดารุสซาลาม และสิงคโปร์ 3) กลุ่มวัฒนธรรมประเทศฟิลิปปินส์

ลักษณะเศรษฐกิจ

การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจของอาเซียนเป็นความพยายามในการรวมกลุ่มสมาชิกที่มีความเห็นพ้องร่วมกันเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจไปสู่ความสำเร็จ อีกทั้งยังนับเป็นความพยายามในการรวมกลุ่มขนาดใหญ่ที่สุดในบรรดาประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งจะช่วยยกระดับการใช้ประโยชน์จากศักยภาพของประเทศสมาชิกที่มีความหลากหลาย และความได้เปรียบในด้านต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาร่วมกัน (Petri, Plummer & Zhai, 2010) เพราะปัจจุบันมูลค่าเศรษฐกิจของภูมิภาคนี้มีมูลค่ารวมกัน 1.8 ล้านล้านดอลลาร์สหรัฐ นับว่ามีขนาดใหญ่เป็นอันดับ 9 ของโลก

หากพิจารณาลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่สำคัญของประชาคมอาเซียนพบว่า ขอบเขตการศึกษาภูมิศาสตร์ในบริบทของประชาคมอาเซียนที่สำคัญมี 4 ขอบเขต คือ การศึกษาลักษณะภูมิประเทศ การศึกษาลักษณะภูมิอากาศ การศึกษาลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม และการศึกษาลักษณะเศรษฐกิจ ซึ่งขอบเขตการศึกษาแต่ละด้านล้วนแล้วแต่เป็นขอบเขตที่สะท้อนหลักร่วมกัน 2 ใน 3 ของการเป็นประชาคมอาเซียน คือ การเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และประชาคมสังคม วัฒนธรรมอาเซียน

ปัจจัยสำคัญทางภูมิศาสตร์กับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในประชาคมอาเซียน

ปัจจัยด้านภูมิประเทศ ประกอบด้วยลักษณะภาคพื้นทวีป อันประกอบไปด้วยเทือกเขา ที่ราบลุ่มแม่น้ำ และที่ราบชายฝั่งทะเล รวมถึงลักษณะของหมู่เกาะ ล้วนเป็นปัจจัยหลักที่ต้องคำนึงถึงในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวไม่ว่าแหล่งท่องเที่ยวนั้นจะตั้งอยู่ท่ามกลางลักษณะภูมิประเทศที่มีความโดดเด่นหรือไม่ก็ตาม สิ่งสำคัญที่ต้องคำนึงถึงมากที่สุด คือ ผลกระทบทั้งเชิงบวกและเชิงลบที่จะเกิดกับแหล่งท่องเที่ยว และพื้นที่โดยรอบ ดังนั้นก่อนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใด ๆ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ของแต่ละประเทศจำเป็นต้องมีการศึกษาพื้นที่อย่างละเอียด เพราะปัจจัยด้านภูมิประเทศนี้มีความสัมพันธ์โดยตรงกับทรัพยากรธรรมชาติ หากดำเนินการโดยปราศจากความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาที่ถูกต้อง ผลที่ตามมาอาจก่อให้เกิดผลกระทบทางลบมากกว่าผลกระทบทางบวก

ปัจจัยด้านภูมิอากาศ นับเป็นปัจจัยที่ควบคุมได้ยากที่สุด โดยสามารถพิจารณาได้ 2 ประเด็น คือ 1) ปัจจัยด้านภูมิอากาศที่ส่งเสริมการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว โดยพิจารณาได้จากจุดเด่นของภูมิอากาศแบบร้อนชื้นที่เต็มไปด้วยความอุดมสมบูรณ์ของพันธุ์พืช และพันธุ์สัตว์หายากเป็นจำนวนมากกระจายอยู่เกือบทุกประเทศในภูมิภาค ส่งผลทำให้นักท่องเที่ยวให้ความสนใจ และเดินทางมาท่องเที่ยวในภูมิภาคนี้อย่างต่อเนื่อง และแหล่งท่องเที่ยว

ก็สามารถพัฒนาได้อย่างต่อเนื่องเช่นเดียวกัน และ 2) ปัจจัยด้านภูมิอากาศที่เป็นอุปสรรคในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวจากการเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศส่งผลให้ลักษณะภูมิอากาศในภูมิภาคนี้เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว รวมถึงภัยพิบัติทางธรรมชาติเกิดขึ้นและรุนแรงมากขึ้น ยกตัวอย่างเช่น สถานการณ์สึนามิที่หลายจังหวัดทางฝั่งอันดามันได้รับผลกระทบ ส่งผลให้แหล่งท่องเที่ยวจำนวนมากได้รับความเสียหาย ดังนั้นผู้เกี่ยวข้องจึงต้องเร่งพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเหล่านั้นให้กลับคืนสู่สภาพปกติให้เร็วที่สุดเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวกลับมาอีกครั้ง

ปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรม เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเนื่องจากแต่ละประเทศมีรากฐานทางวัฒนธรรมแตกต่างกัน ซึ่งสามารถแบ่งได้ 3 กลุ่ม ประกอบด้วย 1) กลุ่มวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำโขง นับเป็นกลุ่มวัฒนธรรมที่เป็นแหล่งอารยธรรมของประเทศไทย ลาว กัมพูชา พม่า และเวียดนาม ด้วยลักษณะทางสังคม ถึงแม้ว่าทั้ง 5 ประเทศจะไม่ได้มีรากเหง้าทางวัฒนธรรมเดียวกันทั้งหมด แต่พบว่าวัฒนธรรมของบางประเทศมีความคล้ายคลึงกัน เช่น ภาษา และนาฏศิลป์ ของประเทศไทย ลาว กัมพูชา เป็นต้น 2) กลุ่มวัฒนธรรม มาเลเซีย - อินโดนีเซีย-บรูไน ดารุสซาลาม-สิงคโปร์ เป็นกลุ่มวัฒนธรรมที่ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม รวมทั้งมีวัฒนธรรมด้านภาษา การแต่งกายที่คล้ายคลึงกันของประเทศมาเลเซีย อินโดนีเซีย และบรูไน 3) วัฒนธรรมฟิลิปปินส์ เป็นประเทศที่ได้รับอิทธิพลจากประเทศสเปน ซึ่งเคยเป็นอาณานิคมเป็นเวลานาน ทั้งด้านภาษา การแสดงดนตรีและนาฏศิลป์ และการแต่งกาย เป็นต้น ดังนั้น หากพิจารณารากฐานที่กล่าวไปข้างต้น ปัจจัยเหล่านี้มีส่วนสำคัญในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของประเทศต่าง ๆ โดยการนำเสนอความแตกต่างของแต่ละกลุ่มวัฒนธรรมภายใต้จุดหมายปลายทางเดียว คือ ความเป็นอาเซียน พร้อมทั้งเชื่อมโยงกลุ่มวัฒนธรรมทั้ง 3 เข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดระยะเวลาการเดินทางที่เพิ่มมากขึ้น

ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ เป็นอีกหนึ่งปัจจัยสำคัญในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้มีความพร้อมรองรับการขยายตัวของตลาดการท่องเที่ยวอาเซียน ทั้งการเดินทางท่องเที่ยวภายในของชาวอาเซียน และการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ โดยปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจที่ต้องคำนึงถึงมากที่สุด คือ การเชื่อมโยงทางด้านกายภาพที่เน้นการเชื่อมโยงด้านการคมนาคมทั้งทางน้ำ ทางบก และทางอากาศ เพื่อการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวที่สะดวกยิ่งขึ้น การเชื่อมโยงองค์กรที่กำกับดูแลด้านการท่องเที่ยวของแต่ละประเทศจำเป็นต้องประสานการทำงานเชิงบูรณาการร่วมกัน พร้อมทั้งกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวร่วมกัน เพื่อให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน และการเชื่อมโยงประชาชน นับเป็นอีกมิติที่มีความสำคัญเพราะประชาชน คือ กุญแจสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของประชาคมอาเซียน โดยอาศัยการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยว และเชื่อมโยงให้ประชาชนของแต่ละประเทศมีความเข้าใจวัฒนธรรม วิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวของแต่ละประเทศในเชิงลึกเพิ่มมากขึ้น

ดังนั้น ในบทความนี้จะสรุปปัจจัยทางภูมิศาสตร์กับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในประชาคมอาเซียน คือ ปัจจัยด้านภูมิประเทศ เป็นปัจจัยที่ให้ความสำคัญกับที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยว สิ่งแวดล้อมโดยรอบที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนา โดยการพัฒนาจะเกิดขึ้นหรือไม่นั้น ต้องได้รับการยอมรับจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ สำหรับปัจจัยด้านภูมิอากาศ พิจารณา 2 ประเด็น คือ ปัจจัยทางภูมิอากาศที่ส่งเสริมการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยมองถึงทรัพยากรภายในแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ ที่ถือกำเนิดในเขตพื้นที่ที่มีสภาพอากาศร้อนชื้นแถบศูนย์สูตร และปัจจัยด้านภูมิอากาศที่เป็นอุปสรรคในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

ในปัจจุบัน ปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรม เน้นการนำเสนอความแตกต่างของแต่ละกลุ่มวัฒนธรรมทั้ง 3 กลุ่ม ภายใต้จุดหมายปลายทางเดียว คือ แหล่งท่องเที่ยวอาเซียน และปัจจัยด้านเศรษฐกิจ เน้นการเชื่อมโยง 3 ประการ คือ การเชื่อมโยงทางกายภาพ ซึ่งให้ความสำคัญกับการคมนาคมในรูปแบบต่าง ๆ รวมถึงถนนหนทาง การเชื่อมโยงองค์การด้านการท่องเที่ยวของอาเซียนให้ดำเนินงานร่วมกันเชิงบูรณาการ และสร้างมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเดียวกัน และการเชื่อมโยงประชาชน เน้นการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวพร้อมทั้งสร้างความเข้าใจ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตร่วมกันของสมาชิกประชาคมอาเซียนให้เพิ่มมากขึ้น

สรุป

การรวมตัวกันเป็นประชาคมอาเซียน แต่ละประเทศต่างมีเป้าหมายร่วมกันหลากหลายด้าน แต่เป้าหมายหนึ่ง ซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญที่แต่ละประเทศล้วนมีศักยภาพในระดับที่แตกต่างกันไป คือ นำการท่องเที่ยวมาเป็นเครื่องมือพัฒนาอาเซียน โดยมุ่งเน้นการเพิ่มมูลค่าแหล่งท่องเที่ยวของแต่ละประเทศที่แตกต่างกัน พร้อมทั้งนำปัจจัยทางภูมิศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของอาเซียนมาวิเคราะห์ พบว่า ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ที่มีความสำคัญ คือ ปัจจัยด้านภูมิประเทศ เน้นความสำคัญลักษณะที่ตั้งในแหล่งท่องเที่ยวว่ามีความเหมาะสมกับการพัฒนามากน้อยเพียงใดบนพื้นฐานการยอมรับของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในแหล่งท่องเที่ยวนั้น ปัจจัยด้านภูมิอากาศ เน้นลักษณะภูมิอากาศที่ส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น ลักษณะภูมิอากาศแบบร้อนชื้นแถบศูนย์สูตร และภูมิอากาศที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เช่น การเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศที่เกิดขึ้นอย่างรุนแรงในปัจจุบัน ปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรม เน้นการรวมกลุ่มวัฒนธรรมที่มีความโดดเด่นเฉพาะกลุ่มประเทศ พร้อมทั้งเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวของกลุ่มประเทศเหล่านั้น โดยสร้างการรับรู้ให้นักท่องเที่ยวเข้าใจว่าแหล่งท่องเที่ยวเหล่านั้น คือ แหล่งท่องเที่ยวอาเซียน และปัจจัยด้านเศรษฐกิจ เน้นการพัฒนาการคมนาคมขนส่ง การพัฒนาองค์การ และการพัฒนาภาคประชาชน ทั้งนี้ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ที่กล่าวมาข้างต้น ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญในการนำมาใช้ในพิจารณาเพื่อนำไปสู่การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและดึงดูดนักท่องเที่ยวของกลุ่มประชาคมอาเซียนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมอาเซียน. (2556). Asean Mini Book. กรุงเทพฯ: กรมอาเซียน.
- _____. (2556). 58 คำตอบสู่ประชาคมอาเซียน 2558. กรุงเทพฯ: กรมอาเซียน.
- เทิดชาย ช่วยบำรุง. (ม.ป.ป.). ก้าวต่อไป...การท่องเที่ยวไทยในเวทีอาเซียน. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- นิคม จารุมณี. (2536). การท่องเที่ยวและการจัดการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์โอ. เอส. พรินติ้ง. เฮาส์.
- มนัส สุวรรณ. (2538). นิเวศวิทยากับการพัฒนาเศรษฐกิจ. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ โอเดียนสโตร์.
- วรรณ วะษ์วานิช. (2539). ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สมชาย เสี่ยงหลาย. (2554). มรดกวัฒนธรรมอาเซียน: เอกสารประกอบบรรยาย. นนทบุรี: สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2526). **การพัฒนาชุมชน**. (พิมพ์ครั้งที่ 3) กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

Petri, Peter A; Plummer, Michael G. & Zhai, Fan. (2010). **The Economic of the Asean Economic Community**. Retrieved 14 February, 2015 form http://www.brandeis.edu/departments/economics/RePEc/brd/Brandeis_WP13.pdf

Simons, B. Brooks. (2002). **Science Explorer: Weather and Climate**. n.p.: Pearson Education Indochina.

Swarbrooke, J. (1999). **Sustainable Tourism Management**. London: CABI.

UNESCO World Heritage Centre. (2015). **Interactive Map**. Retrieved 14 February, 2015, from <http://whc.unesco.org/en/interactive-map>